

Ieder mens ten diepste alleen (Spreuken VI)

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Spreuken 14, 1-13

2^e schriftlezing: Beati voi poveri, Lied 734 (Lucas 6,20 en Matteüs 5, 3-10)

Inleiding

‘Alleen je eigen hart kent je diepste verdriet, in je vreugde kan een ander niet delen...’ (Spreuken 14,10). De Hilversumse predikant Okke Jager noemde dit vers ‘de navelstreng’ van het hele Spreukenboek, dat het hele boek redde van een overspannen moralisme. Het wit-zwart denken wordt genuanceerd. Respecteren wij de waarheid van dit vers voldoende? Beseffen wij dat ieder mens zijn of haar eigen waarheid heeft? Hoe gaan wij daarmee om, als wij samenkomen?

Thema: Ieder mens ten diepste alleen

Gemeente van Christus, wij kunnen zo graag willen delen wat ons beweegt, dat we vergeten hoe bijzonder het eigenlijk is dat het mogelijk is om ook maar iets werkelijk met een ander mens te delen. Wat een geluk als er iemand bestaat die je niet alleen hoort praten, maar die ook begrijpt wat jij ten diepste bedoelt! Ik bedoel dus niet op het niveau van informatie. Ik heb het over datgene wat daar onder zit aan gevoelens, associaties, herinneringen, vreugde en verdriet. En wat is het dan prachtig, als jij, op jouw beurt verstaat wat er leeft in het hart van die mens! Beseffen wij wel hoe uniek dat is? Je kunt ook aan de andere kant beginnen en eerst eens vaststellen dat ieder mens ten diepste alleen is. Ik bedoel ‘alleen’ in het diepst van je gedachten en gevoelens. Ieder van ons zit hier met een eigen levensverhaal, dat maar zeer ten dele aan anderen bekend kan zijn. Zelfs levenslange liefdespartners weten nooit alles van elkaar.

Alleen je eigen hart kent je diepste verdriet, in je vreugde kan een ander niet delen. (Spreuken 14,10.)

Wat wij zien is de oppervlakte van een meer. Maar wat wij kunnen beseffen, is dat er vele vissen zwemmen in de diepte. Zo heel nu en dan springt er één boven het water uit. Maar terwijl wij kijken naar de oppervlakte, speelt zich een complex verborgen leven in de diepte af.

Voor de oppervlakkige waarnemer is het boek Spreuken een verzameling moralistische uitspraken. Goed is goed en fout is fout. Dwaasheid wordt van wijsheid scherp onderscheiden. Maar in 1988 hoorde ik in Zeist ds. Okke Jager preken over Spreuken 14. Hij zei toen: Spreuken 14,10 is het vers dat het hele Spreukenboek redt. Zijn uitspraak fascineerde me. Een

deel van de bijbel, waarmee ik tot dan toe weinig had, ging een beetje open. Jager noemde Spreuken 14,10 ‘de navelstreng’ waar het hele boek aan hangt. Die woorden maakten op mij toen grote indruk en ik streepde ze aan in mijn bijbel. Dit woord staat tegenover veel moralisme, niet alleen in de Spreuken, maar eigenlijk in het algemeen. Ik bedoel de tegeltjeswijsheden van de Spreuken, waarover wij tijdens de eerste preken in deze serie over Spreuken al spraken, zijn voorbeelden van een algemene veronderstelde moraal, waarmee mensen heel veel moeite kunnen hebben. U weet, spreekwoorden zijn vaak waar, maar niet altijd. Door de algemene, ponerende, toonzetting, kleeft er iets ongeloofwaardigs aan al te universeel geroepen wijsheden. Het is, bijvoorbeeld, niet altijd waar dat het klokje nergens zo tikt als thuis. Oost, west, thuis best is een vloek, als je thuis niet veilig bent. Wijze mensen worden niet altijd op afstand herkend. Dwaze mensen in de ogen van de wereld, kunnen wijzen zijn in de ogen van God. Ook vandaag hebben we weer zo’n algemeen gestelde wijsheid gehoord:

Het huis van goddelozen wordt verwoest, voorspoed is er voor de woning van oprechten. (Spreuken 14,12.)

Ik wil het graag geloven. Maar het is, in z’n algemeenheid, niet waar. Daarvoor zijn er teveel oprechte mensen vermoord, teveel huizen van onschuldigen verwoest, terwijl de daders ermee wegwamen. In hun algemene claim op het juiste inzicht, kunnen spreuken en spreekwoorden dooddoeners zijn. Hoeveel jongeren zijn er niet ontmoedigd met een beroep op het algemene karakter van de algemene wijsheid? ‘De appel valt niet ver van de boom,’ en ‘Wie voor een dubbeltje geboren is, die wordt nooit een kwartje’ en ‘Zoals de ouden zongen, piepen de jongen...’ Nou, ik kan u verzekeren dat heel veel jongen er niet over piekeren om als de ouden te gaan piepen. Ook al dragen zij wel degelijk iets van hun ouders in zich mee, zij willen een eigen leven leiden, met eigen prioriteiten.

Het huis van goddelozen wordt verwoest, voorspoed is er voor de woning van oprechten. (Spreuken 14,12.)

U begrijpt, dat kan in z'n algemeenheid zo niet waar zijn. Beter is het zo'n spreuk te lezen als een wens, een oprecht verlangen tot gerechtigheid. Het is Jezus, die op een dergelijke wens, die leeft in vele harten, een belofte liet volgen, sterker nog: Een reeks beloften. Maar dat zijn geen woorden in de trant van 'wie goed doet, goed ontmoet' en 'hoogmoed komt voor de val'. Het evangelie is geen padvinders handboek voor een voorspoedig leven en de bijbel is geen catalogus van verdoemenis voor booswichten. Wij doen er goed aan dat er ook niet van te maken. Armen worden door Jezus zalig, de Nieuwe Bijbel Vertaling zegt: 'gelukkig', geprezen. Zij hebben het meeste te verwachten van het Koninkrijk van God. Maar niet alleen de armen! Ieder die leeft met een tekort wordt in de zaligsprekingen door Jezus uitgenodigd zich bij hen aan te sluiten, zich met hen te identificeren als het gaat om je relatie tot God. De uitnodiging is: Doe je niet beter voor dan je bent.

Alleen je eigen hart kent je diepste verdriet, in je vreugde kan een ander niet delen. (Spreuken 14,10.)

Besef dat God gezien wordt door hen die zuiver zijn van hart. Dat wil zeggen, die mensen worden God gewaar, die beseffen dat de gaafheid van hun bestaan in onmiddellijke verhouding staat tot God. Dat wil zeggen, dat de betekenis van je leven niet simpelweg kan worden afgeleid van de lof of van de kritiek van de mensen. Het moralistische wit-zwart denken wordt radicaal genuanceerd. Vandaag vraag ik mij af: Respecteren wij de waarheid van dit vers voldoende? Beseffen wij dat ieder mens zijn of haar eigen waarheid heeft? Hoe gaan wij daarmee om, als wij samenkomen?

Weet u, onze wereld staat bol van de geluiden van mensen die aan anderen willen zeggen wat zij ergens van denken. Ik kan begrijpen dat politici er baat bij kunnen hebben in een zinnetje hun reactie op het nieuws te melden, tegenwoordig te twitteren vaak. De wereld moet het meteen weten als zij ergens wat van vinden. Meestal zijn dergelijke mensen vlot met zenden, maar niet zo geïnteresseerd om echt te luisteren en al helemaal niet om iets te beluisteren dat misschien niet in hun plannen past. Voortdurend impulsief reageren in 'one liners' getuigt echter niet van veel wijsheid en roept al snel misverstanden op. Een tip: Als je ooit een conflict met iemand hebt, ga dan niet e-mailen of appen, vertrouw niet op de zeggingskracht van officiële stukken, maar probeer, zolang er nog hoop op herstel van de relatie is, iemand te ontmoeten. De toon maakt de muziek.

Alleen je eigen hart kent je diepste verdriet, in je vreugde kan een ander niet delen. (Spreuken 14,10.)

Wij zijn intuïtief misschien bang om alleen te zijn. Maar laten we niet vergeten dat alleen-zijn ook een kostbaarheid is om te koesteren. Jezelf overgeven aan een ruimte en een tijd, nog niet helemaal ingevuld, kan buitengewoon waardevol zijn. Zonder vooropgezet doel of opdracht een dag in te gaan, kan onvoorstelbare waarde hebben. Onze ijver en voortdurende angst iets te missen, kan ons onszelf doen verliezen. Respect voor je eigen ziel, we dreigen het kwijt te raken. Maar alleen mensen die geduld hebben geleerd met de raadsels van hun eigen leven, zijn in staat halt te houden en te luisteren, waar het de geheimen van een ander hart betreft.

Het zal niemand verbazen dat dit onmisbaar is in het pastoraat, het omzien naar elkaar in de kerk. Wij mogen veel voor elkaar betekenen. Maar wij worden in de gemeente van Christus niet opgeroepen elkaars problemen op te lossen. Dat kan helemaal niet! Ieder mens leeft zijn of haar eigen leven. Wel kunnen wij waarde hebben voor elkaar. Maar dat is juist mogelijk in de ruimte die ontstaat wanneer wij beseffen dat ieder mensenleven bestaat in een eigen onmiddellijke verhouding tot God. Wie dat inzicht heeft laten inzinken, leert loslaten en ontvangt juist daardoor de ander terug als naaste, niet om zijn of haar leven te organiseren, laat staan over te nemen, maar om de ander te waarderen, te respecteren en lief te hebben als een kostbaar en zelfstandig mens.

Met dit liefhebben, is altijd een vorm van lijden onlosmakelijk verbonden. Waar liefde is, zal ook altijd pijn worden geleden. De liefde maakt immers dat de dood als erg wordt beleefd. Een dierbaar iemand gaat gemist worden. Wie liefheeft hecht zich en zal eens ook missen of worden gemist. Daar is onmiskenbaar verdriet aan verbonden. Dat kan niet anders. Juist zo zijn wij echte mensen.

Ik denk dat u het kent. Het jachtige leven, van carrièreplanning, het aaneenrijgen van organisatie, zorg en genot, waarbij het achterliggende doel niet verder gaat dan een ethiek van lijden vermijden en vergroting van vermaak. Er zijn mensen, die geven hoog op van hun hoogtepunten. Maar daar blijft het bij. Het lijkt wel alsof hun leven bestaat uit louter feestjes. Het ene hoogtepunt sluit meteen bij het andere aan, in de verhalen. Geloof het niet! Een echt leven kent bergen en dalen. Wie leeft met open ogen, leeft een leven met reliëf. Dat is niet iets om je voor te schamen. Dat maakt je een echt mens.

Je bouwt je eigen leven als een huis. In je alleen zijn, ligt daarbij een grote kracht verborgen. Je bouwt, met, figuurlijk gesproken, een fundering, stenen, balken, ramen en deuren. En wat er niet is gelukt, wellicht is afgebrokkeld, jij weet het. Je weet het misschien niet eens altijd met je verstand. Je bent dingen vergeten.

Maar je beseft het met je hele wezen. Je lichaam is het archief van je leven. Je ervaringen liggen opgeslagen in je lijf, negatief, net zo goed als positief. Daar ben je door gevormd. Er is een voortdurende wisselwerking geweest tussen je aanleg, gecodeerd in je genen, en je omgeving, je ouders, het gezin waarin je opgroeide, de opvoeding die je ouders je gaven en jouw capaciteiten. Het werd één geheel, jouw identiteit. In het geloof mag je zeggen, dat je ziel zich ontplooiide toen je talenten zich in de wereld ontwikkelden. Blijf daarom dicht bij jezelf. Laat je door niemand gek maken.

Ondertussen is ons leven een eenheid. Daarin wisselen kwetsbare delen de sterke fasen af. Alle mensen beginnen als een afhankelijk kwetsbaar kind en de meesten van ons eindigen als een kwetsbare man of vrouw, van de hulp van anderen afhankelijk. Dat moet ons niet verbazen. Die afhankelijkheid is geen schande. Hoezeer aan het medisch in leven houden, ook grenzen moeten worden gesteld, ook deze fase hoort erbij. Juist mensen die sterk waren in het midden van hun leven, kunnen het heel moeilijk vinden de nodige hulp aan het eind te aanvaarden. Maar daardoor is je leven op zichzelf nog altijd even waardevol. Eens mag er een

voltooiing zijn en komen wij thuis bij God.

Moge de Bergrede klinken in onze oren, als bestemd voor ons, in deze tijd: 'Zalig gij armen, want voor u is het Koninkrijk Gods'. De Joods-Hongaarse impressionist Károly Ferenczy (1862-1917), schilderde de Bergrede in 1896 als plaatsvindend in zijn eigen tijd, in een Hongaars landschap, op de drempel van de 20e eeuw. Zouden die woorden van Jezus, tot armen gericht, ook in onze oren kunnen klinken als voor ons vandaag bestemd?

Amen.

Uitzending en zegen

Als jullie vanhier gaan, durf te aanvaarden dat je ten diepste alleen bent, maar weet dat juist daar je kracht is geworteld, als een geschenk van God. Vanuit die kracht worden wij elkaar tot zegen gesteld, zonder ophouden.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest,
is met jullie allen.

Figuur 1: Károly Ferenczy, De Bergrede, 1896